‘ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ, ನೀವು ಭರತಚಕ್ರಿಯ ಪರ ವಹಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ನೀವು ಅವರ ಹಾಗೆ ಆಸೆಬುರುಕರು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ಸಹೋದರರನ್ನು ಸನ್ಯಾಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಸ್ವಾರ್ಥಿ ಅವರು.’

‘ದೇವಿ, ಪದೇ ಪದೇ ಭರತ ಚಕ್ರಿಯನ್ನೇಕೆ ಹಂಗಿಸುವೆ? ಅವರು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಆಸೆ ಪಟ್ಟವರಲ್ಲ. ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಚಕ್ರರತ್ನ ಪುರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡ ಬೇಕಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬಾಹುಬಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿ ಇರಬಹುದಿತ್ತು ಎಂದಾಗ, ವಸುಂಧರೆ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತಾ ಹೇಳಿದಳು–

‘ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜವಾಯಿತು’

‘ನನಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಾ ದೇವಿ?’

‘ಹೌದು, ನಿಮಗೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಪರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಕೈ ಚಾಚಿದಂತಾಗುವುದು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಎಂದಾದರು ದೈನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವರೇ? ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ, ಬಾಹುಬಲಿ ಬಂಡಾಯ ಮನೋಭಾವದವರು. ಭರತನ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಸಮರ ಸಾರಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ನಿಮಗೇ ಗೊತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಹುಬಲಿ ಮಹಾರಾಜರೇ ಗೆದ್ದದ್ದು ಗೊತ್ತಾ?’

‘ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಏನು? ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮರ ಜಗಳ ರಂಜಕವಾಗಿತ್ತೇ? ನೀನು ನೋಡಿದೆಯಾ ತಾಯಿ?’

‘ನೋಡದೇ ಏನು? ಸೋದರರ, ಪುರು ಪರಮೇಶನ ಸುತರ, ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡಲು ಅಯೋಧ್ಯಾ ನಗರದ ಜನಸಾಗರ ಒಂದು ಕಡೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸೈನ್ಯಸಾಗರ. ಮೊದಲಿಗೆ ಹಿರಿಯರು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಆದದ್ದು ದೃಷ್ಟಿಯುದ್ಧ. ದೃಷ್ಟಿಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಎದುರು ಬದುರು ನಿಂತು ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುವುದು. ಯಾರು ಮೊದಲು ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕಿಸುವರೋ ಅವರು ಸೋತ ಹಾಗೆ ಎಂಬುದು ನಿಯಮವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ದೊರೆ ಬಾಹುಬಲಿ ಅಣ್ಣನಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರು, ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿ, ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಭರತೇಶ ಆ ಕಾಂತಿಪುಂಜ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಬೇಗ ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.’

‘ಅಂದರೆ ಮೊದಲ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋತ ಹಾಗಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಪಂದ್ಯ ಯಾವುದು ತಾಯಿ. ಜಲಯುದ್ಧವೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೆ.’

‘ನಿಜ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ, ಎರಡನೆಯದು ಜಲಯುದ್ಧ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ನೀರು ಎರಚುವ ಸ್ಪರ್ಧೆ. ನೀರಿನ ಹೊಡೆತ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಯಾರು ಮುಖ ತಿರುಗಿಸುವರೋ, ಅವರು ಸೋತ ಹಾಗೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಭರತೇಶ್ವರರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು.’

‘ಮೂರನೆಯದೇ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ. ಇದರಲ್ಲೂ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವುಳ್ಳ ಬಾಹುಬಲಿಗೇ ಗೆಲುವಾಯಿತು. ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ನೀವು ಭರತನನ್ನು ಸದ್ಗುಣಿ ಎಂದು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದರಲ್ಲ, ಅವರು ಮಾಡಿದ್ದೇನು ಗೊತ್ತಾ? ಗೆದ್ದ ತಮ್ಮನ ಮೇಲೆ, ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಚಕ್ರರತ್ನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಎಂಥ ಅವಿವೇಕ ಮುಸುಕಿತು ಭರತನಂಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ! ಆದರೆ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಎಂಥ ಕಷ್ಟ ಒದಗಿದರೂ ಮಂಜಿನಂತೆ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಬಾಹುಬಲಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಚಕ್ರರತ್ನ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಘಾಸಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಜಯಶಾಲಿಗೆ ಗೌರವ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಅವನ ಸುತ್ತ ಮೂರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿ, ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಬ್ಬಬ್ಬ! ಜನರ ಜಯಘೋಷ ನೀವು ಕೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯೇ ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿದಂತಿತ್ತು.’

‘ಛೇ ಛೇ … ಭರತನಂಥ ಮಹಾರಾಜ ಸಂಯಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಾರದಿತ್ತು. ಇದು ಮಹಾ ತಪ್ಪು. ಅದೇಕೆ ಸಂಯಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರು ದೇವಿ?’

‘ದೊಡ್ಡವರ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಹಾಗೆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ. ಇಲ್ಲದ ಮಾನ, ಗೌರವ, ಪದವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜನಾದ ಭರತೇಶ್ವರನು ಸಹ ಹೊರತಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಂಡೇ ಬಾಹುಬಲಿ ನಿರ್ವೇಗಗೊಂಡರು. ಯುದ್ಧ ಜಯಿಸಿದರೂ ಅಗ್ರಜನಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವುದನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗೆದ್ದ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು, ತಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಣ್ಣನಿಗೇ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಉದಾರಿ.’

‘ಹೌದು ತಾಯಿ, ನೀನು ಹೇಳುವುದು ನಿಜ. ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಎಂದೂ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾಮೋಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಸಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ತೋರಿದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಅಷ್ಟೆ. ನಿಸ್ವಾರ್ಥಿಯೂ ಹೌದು.’

‘ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಪೌದನಪುರವನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರನ ಪುರದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂತೋಷ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮನ್ನು ಹರ್ಷಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡಿಸಿದ ಪ್ರಭು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತೊರೆದು ಹೊರಟೇ ಬಿಟ್ಟರು ಎನ್ನುತ್ತ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಶಿಲ್ಪಿ ಹೇಳಿದ.

‘ನಮಗೆ ಹಿತರಾದವರು ದೂರವಾದಾಗ ಆಗುವಂಥ ನೋವು ಅಸದಳ ದೇವಿ’

‘ನೀವು ಹೇಳುವುದು ದಿಟ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೆ, ಆದರೂ ಅವರು ಶಾಶ್ವತ ಸುಖವನ್ನು ಅರಸಿ ಹೊರಟಾಗ ತಡೆಯಬಾರದೆಂದು ನಾವೆಲ್ಲ ದುಃಖವನ್ನು ನುಂಗಿ, ಮೌನ ಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದೆವು’

‘ದೇವಿ, ಬಾಹುಬಲಿ ಪರ್ವತದಂತೆ ಅಚಲರಾಗಿ ತಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕಾಲ ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಂತರೂ ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋದಯ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನೀವು ಅವರನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಂಡವರು. ಹೀಗೇಕಾಯ್ತು?’

‘ಬಾಹುಬಲಿ ನಮ್ಮಂತೆ ಮನುಷ್ಯರು. ಆಸೆ, ಮೋಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೊರಟರೂ ಅಭಿಮಾನ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಭೂಮಂಡಲವೆಲ್ಲ ಅಣ್ಣನದು. ಅಣ್ಣನ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಿಂತಿರುವೆ ಎಂಬ ನೋವು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗೊತ್ತಾ? ಭರತಚಕ್ರಿ ಬಾಹುಬಲಿ ಮುನಿಯ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿ,

‘ಈ ಭೂಮಿ ನಿನ್ನದೂ ಅಲ್ಲ, ನನ್ನದೂ ಅಲ್ಲ, ಅನಾದಿಯಿಂದ ಬಂದುದು, ಇದರ ಮೇಲೆ ಯಾರ ಹಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ’ ಎಂದು ಪ್ರತಿಬೋಧಿಸಿದಾಗ, ಅವರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಕಷಾಯ ಮರೆಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯ್ತು.’

‘ಅಮ್ಮ ವಸುಂಧರೆ, ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಆಡಿ ಬೆಳೆದವಳು ನೀನು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ನೀನೇಕೆ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವೆ?’

ದೇವಿ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ಮಾತನಾಡದೆ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೇಳಿದಳು, ‘ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರು ಜಗತ್ತಿನ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕೊಳೆತ ಹುಲ್ಲಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಮಹಾತ್ಮರಾದರು. ಆದರೆ ನನಗೆ ಮನೆ, ಮಹಲು, ಸಂಪತ್ತು, ಮಕ್ಕಳು . . .ಹೀಗೆ ಮೋಹ ಸರಪಳಿಯೇ ಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಳಾಗದೆ ಅಲೆದಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.’

ಶಿಲ್ಪಿ ಏನೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಅವಳತ್ತ ನೋಡಿದ. ವಸುಂಧರೆ ನಗುತ್ತಾ ನುಡಿದಳು

‘ಸ್ವಾಮಿ, ತಾವು ಕಡೆದಿರುವ ಬಾಹುಬಲಿ ಅದ್ಭುತದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ’

‘ಆದರೂ ಮೂರ್ತಿಯ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೆ ಇಲ್ಲ ಎನಿಸುವುದು’

‘ಅದು ನಿಮ್ಮ ಭ್ರಮೆ. ನಿಮ್ಮ ಕಂಗಳಿಗೆ ದುರಾಶೆಯ ಪೊರೆ ಬಂದಿದೆ’

‘ಅಂದರೆ?’

‘ನೀವು ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೋಹ ಬಿಡಿ. ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಅಹಂ ಬಿಡಿ. ದುರಾಶೆಯ ಪೊರೆಯನ್ನು ಕಳಚಿ. ಕಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆಗ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು.’

‘ ಓ ತಾಯೇ! ನಾನು ಮೂರ್ಖ. ಕೆತ್ತುವಾಗ ಉದುರಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಹುಡಿ ಯಷ್ಟು ಬಂಗಾರವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಹುಡಿಯನ್ನು ರಾಶಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಛೇ! ಈ ದುರಾಶೆಯೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ಪೊರೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪೊರೆ ಹೋಗಲಿ, ಮಿಥ್ಯೆ ಆಗಲಿ’.

‘ಓ ತಂದೆ ಬಾಹುಬಲಿ, ನಿನ್ನ ತ್ಯಾಗ ಮಾರ್ಗವೇ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗವಾಗಲಿ’ ಎಂದು ಕೈ ಮುಗಿದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಾಗಲೇ ನಿದ್ದೆ ಮಂಪರಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗಿತ್ತು. ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಶಿಲ್ಪಿ,ಮಹಾಶಿಲ್ಪದತ್ತ ಧಾವಿಸಿದ. ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೆ ತುಂಬಿ ತುಳುಕ್ಕುತ್ತಿದೆ. ಸಂತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ನಮಿಸಿದ. ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಮನಸ್ಸು, ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟದ ಭದ್ರಬಾಹು ಗುಹೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ■